

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO NR. I-657
12 IR 40 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 49¹ STRAIPSNIU
ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas) rengimą paskatino Lietuvos Respublikos Vyriausybės iniciatyva dėl konkurencijos didinimo ir gyventojų perkamosios galios apsaugojimo prekybos maisto produktais srityje. Įstatymo projektu siekiama sudaryti sąlygas užtikrinti veiksmingesnę vartotojų interesų apsaugą, stiprinant Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos įgaliojimus ir nustatant adekvačią pardavėjų ir paslaugų teikėjų atsakomybę už teisės aktų, nustatančių vartotojų teisių apsaugą, pažeidimus, užtikrinant, kad sankcijos būtų proporcingos, veiksmingos ir atgrasančios. Siekiant veiksmingesnės vartotojų interesų apsaugos, numatoma Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai suteikti šiuos naujus įgaliojimus:

- 1) organizuoti ekonominius, sociologinius ir biheavioristinius (elgsenos) tyrimus vartotojų apsaugos srityje,
- 2) atlikti prekių ir paslaugų kontrolinius pirkimus („slaptas pirkėjas“),
- 3) inicijuoti pardavėjų ir paslaugų teikėjų interneto svetainių, kuriose šiurkščiai ir sistemingai pažeidžiami vartotojų apsaugos reikalavimai, blokavimą.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamentas.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 12 straipsnyje nustatytos pagrindinės Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos funkcijos ir teisės vartotojų apsaugos srityje. Šiuo metu Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba neturi įgaliojimų nei atlikti prekių ir paslaugų kontrolinius pirkimus, nei duoti privalomus nurodymus elektroninės informacijos prieglobos paslaugų teikėjams ir tinklo paslaugų teikėjams, kad būtų apribota prieiga prie pardavėjų ir paslaugų teikėjų interneto svetainių.

Kontrolinis pirkimas, kaip ūkio subjektų veiklos priežiūros būdas, reglamentuojamas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme. Pagal šio įstatymo 2 straipsnio 27 dalį kontrolinis pirkimas – tai prekių ir (ar) paslaugų pirkimas, vykdomas atliekant ūkio subjekto veiklos neplaninį patikrinimą, kurio tikslas – nustatyti, ar ūkio subjektas parduoda prekes ir (ar) teikia paslaugas laikydamasis teisės aktų nustatytų reikalavimų. Viešojo administravimo įstatymo 36⁴ straipsnio 11 dalyje nustatyta, kad *įstatymų nustatytais atvejais* kontroliniai pirkimai gali būti atliekami nepateikus ūkio subjektui teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintos sprendimo atlikti neplaninį patikrinimą kopijos. Šiais atvejais teisės aktų nustatyta tvarka patvirtinta sprendimo atlikti neplaninį patikrinimą kopija ūkio subjektui turi būti pateikta iš karto po atlikto kontrolinio pirkimo.

Pagal Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 40 straipsnį Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba už vartotojų apsaugos reikalavimų pažeidimus pardavėjui, paslaugų teikėjui gali skirti nuo 144 iki 1448 eurų baudą. Už informacijos, reikalingos tyrimui atlikti, nepateikimą Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai, neteisingos ar ne visos informacijos pateikimą, vengimą Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos reikalavimu atvykti ir pateikti paaiškinimus, gali būti skiriama bauda tik iki 289 eurų.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projekte numatoma Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai suteikti įgaliojimus organizuoti ir atlikti įvairius ekonominius, sociologinius ir bihevioristinius (elgsenos) tyrimus vartotojų apsaugos srityje tam, kad būtų galima surinkti ir analizuoti duomenis apie vartotojų nuomonių, elgsenos, prekių ir paslaugų kainų pokyčius ir kt.

Įgaliojimų Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai atlikti prekių ir paslaugų kontrolinius pirkimus suteikimas leistų efektyviau vykdyti šios tarnybos funkcijas vartotojų teisių apsaugos ir ne maisto produktų rinkos priežiūros srityse, pavyzdžiui šiais atvejais.

1) Vykdam Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo priežiūrą. Pavyzdžiui, pardavėjas reklamoje nurodo neleistinus naudoti reklamoje teiginius, tačiau iš elektroninės parduotuvės pateikiamų duomenų nėra įmanoma nustatyti prekę ar paslaugą siūlančio pardavėjo. Atlikus kontrolinį pirkimą, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba gali nustatyti Reklamos įstatymo nuostatas galimai pažeidžiantį subjektą ir jo atžvilgiu pradėti įstatymo pažeidimo nagrinėjimo procedūrą.

2) Atliekant Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo pažeidimų tyrimus. Pavyzdžiui, kai siekiama patikrinti informaciją apie vartotojų ekonominę elgesį galimai iškreipiančius veiksmus ar skelbiamų nuolaidų ir (ar) akcijų taikymą, galimą vartotojų klaidinimą, kai nurodomos skirtingos kainos prekės kainolapyje lentynoje ir kasos kvite ar vartotojams nepritaikomos skelbiamos nuolaidos.

3) Internetinės prekybos srityje – vertinant, ar internetinę prekybą vykdančios komercinės veiklos subjektai laikosi vartotojų teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų. Pavyzdžiui, siekiant nustatyti, ar vartotojams nėra kliudoma pasinaudoti sutarties atsisakymo teise, būtina atlikti kontrolinį pirkimą, nes sutarties atsisakymo teisė gali būti įgyvendinama tik įsigijus prekę ar paslaugą. Be to, kiekvienais metais Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba vykdo tam tikras prevencines priemones internetinės prekybos priežiūros srityje: koordinuojant Europos Komisijai kartu su visomis Europos Sąjungos valstybių narių kompetentingomis institucijomis atlieka tam tikrų interneto svetainių išsamų monitoringą. Nevykdant kontrolinių pirkimų, šios priemonės nėra visapusiškai efektyvios.

4) Atliekant Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymo reikalavimų laikymosi kontrolę. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba pagal šį įstatymą gali priimti motyvuotą sprendimą laikinai, kol bus atlikti įvairūs saugos įvertinimai, patikrinimai ir kontrolė, uždrausti tiekti, siūlyti tiekti ir demonstruoti bet kokį produktą, dėl kurio yra pagrįstai įtariama, kad jis gali būti pavojingas. Kontrolinis pirkimas leistų patikrinti, ar ūkio subjektas vykdo Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos priimtą sprendimą.

Pažymėtina, kad apie 30 proc. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos gaunamų vartotojų prašymų yra dėl nuotoliniu būdu (dažniausiai internetu) įsigytų prekių ar paslaugų. Dažniausiai vartotojai kreipiasi dėl nepristatytų prekių ar nesuteiktų paslaugų ir už jas iš anksto sumokėtų pinigų grąžinimo. Dalis vartotojų kreipiasi dėl tų pačių komercinės veiklos subjektų

sutartinių prievolių nevykdymo. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, siekdama apginti vartotojų viešąjį interesą ir išvengti vartotojams daromos žalos elektroninėje erdvėje, imasi visų įmanomų teisinių priemonių ir skiria pažeidėjams baudas. Tačiau esama praktika rodo, kad sankcijų dydis nėra atgrasantis, ir pardavėjai ar paslaugų teikėjai toliau pažeidinėja teisės aktų reikalavimus (pavyzdžiui, 2017-2018 m. dėl vienos bendrovės veiksmų gauta per 100 vartotojų prašymų). Taikant šiuolaikines technologijas ir pardavimo būdus, pardavėjai gali operatyviai neteisėtą veiklą perkelti į kitą interneto svetainę, kuri gali būti registruojama ne Europos Sąjungos valstybėje narėje (trečiojoje valstybėje).

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba nuolat sulaukia vartotojų pranešimų apie interneto svetainėse siūlomas įsigyti kosmetikos prekes, maisto papildus ir kitus produktus, kurių aprašymuose nurodomos gydomosios produkto savybės, nors produktas nėra vaistinis preparatas ar medicinos priemonė. Dažnai patikrinus interneto svetainę nustatoma, jog domenas priklauso trečiosiose valstybėse (pvz., Jungtiniuose Arabų Emyratuose, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Panamos Respublikoje, Kinijos Liaudies Respublikoje) registruotai įmonei, nors jų vykdoma veikla iš esmės orientuota tik į Lietuvos vartotojus – informacija teikiama lietuvių kalba.

Siekiant apsaugoti vartotojus nuo nesąžiningų pardavėjų ir paslaugų teikėjų bei operatyviai užkirsti kelią pardavėjų, paslaugų teikėjų neteisėtai veiklai elektroninėje erdvėje, Įstatymo projekte numatyta suteikti Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai įgaliojimus duoti privalomus nurodymus elektroninės informacijos prieiglos paslaugų teikėjams pašalinti jų saugomą informaciją ir privalomus nurodymus tinklo paslaugų teikėjams panaikinti galimybę pasiekti informaciją viešųjų ryšių tinkle.

Pažymėtina, kad analogiškais teisėmis savo veikloje efektyviai naudojasi Lošimų priežiūros tarnyba (Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 20⁷ straipsnis), Ryšių reguliavimo tarnyba (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 23² straipsnis), Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnis), Lietuvos bankas (Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo 42 straipsnis). Be to, tokia teisė numatyta ir Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymo Nr. VIII-1206 pakeitimo įstatymo projekte XIII P-2292 (2).

Teisę riboti prieigą prie interneto tinklalapių savo priežiūros veikloje turi daugelis Europos Sąjungos valstybių narių vartotojų teisių apsaugą įgyvendinančių institucijų, o nuo 2020 m. sausio 17 d. šią teisę privalės turėti visos kompetentingos institucijos, nagrinėsiančios vartotojų teisių pažeidimus pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2017/2394 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymo užtikrinimą, bendradarbiavimo, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004.

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/302 dėl nepagrįsto geografinio blokavimo ir kitų formų diskriminavimo dėl klientų pilietybės, gyvenamosios vietos ir įsisteigimo vietos vidaus rinkoje problemos sprendimo, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 2006/2004 ir (ES) 2017/2394 ir Direktyva 2009/22/EB, turi būti taikomas ir pardavėjams bei paslaugų teikėjams, įsteigtiems trečiosiose valstybėse, kurių veikla nukreipta į Europos Sąjungos vartotojus. Šis reglamentas bus pradėtas taikyti nuo 2018 m. gruodžio 3 d.

Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos duomenimis, Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 40 straipsnyje nustatyti baudų dydžiai nėra pakankamai veiksmingi ir atgrasantys: nemažai komercinės veiklos subjektų, kuriems paskirtos baudos už teisės aktų, reglamentuojančių vartotojų teisių apsaugą, pažeidimus, dažnai pakartotinai pažeidžia šiuos

reikalavimus. Padidinus sankcijų dydį, padidės atgrasomasis sankcijų poveikis ir turėtų sumažėti vartotojų teisių reikalavimų pažeidimų skaičius.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priėmus Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymą, nenumatomas joks poveikis kriminogeninei situacijai ir kovai su korupcija.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimtas Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymas nepadidins verslo administracinės naštos.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymą, kitų galiojančių įstatymų keisti nereikės.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų bei atitinka lietuvių kalbos normas.

Įstatymo projekte nepateikiama naujų sąvokų ir nėra sąvokas įvardijančių terminų, todėl jie nevertintini Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir atitinka Europos Sąjungos teisės aktus.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Iki Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymo įsigaliojimo turės būti pakeisti

Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1333 „Dėl Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nuostatų patvirtinimo“.

Vyriausybė ar jos įgaliota institucija turės nustatyti galimybių pasiekti informaciją, kuri pažeidžia vartotojų interesus, panaikinimo užtikrinimo tvarką. Lietuvos Respublikos teisingumo ministras turės patvirtinti Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos kontrolinių pirkimų atlikimo tvarką.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo Nr. I-657 12 ir 40 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 49¹ straipsniu įstatymo nuostatomis įgyvendinti Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai naujai priskirtoms funkcijoms vykdyti bus reikalingi papildomi asignavimai – 105 tūkst. eurų, iš jų:

1) organizuoti vartotojų nuomonių, elgsenos, prekių ir paslaugų kainų bei kitus tyrimus – 20 tūkst. eurų;

2) atlikti prekių ir paslaugų kontrolinius pirkimus bei blokuoti interneto tinklalapius (duoti privalomus nurodymus tinklo paslaugų teikėjui panaikinti galimybę pasiekti informaciją) – 85 tūkst. eurų, iš jų: 40 tūkst. eurų 2 naujų pareigybių darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui; 5 tūkst. eurų darbo vietų įrengimui ir išlaikymui; 30 tūkst. eurų specialios programinės įrangos atlikti interneto svetainių monitoringą ir nustatyti pažeidėjus įsigijimui; 10 tūkst. eurų prekių ir paslaugų įsigijimui, vykdant kontrolinius pirkimus.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projektas buvo pateiktas konsultacijoms su visuomene Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„Kontroliniai pirkimai“, „informacija, kuri pažeidžia vartotojų interesus“.

Teisingumo ministras

Elvinas Jankevičius

Teisingumo ministras
Elvinas Jankevičius
2018 m. 12.20